

ՏԵՐՆ ՈՒ ԾԱՌԱՆ

Աստված բարի տա ձեզ էլ, երկու ախպորն էլ: Լինում են, չեն լինում՝ երկու աղքատ ախպեր են լինում: Մտածում են՝ ինչ անեն, ոնց անեն, որ իրենց տունը պահեն: Վճռում են՝ փոքրը տանը մնա, մեծը գնա մի ունևորի ծառա մտնի, ռոճիկ ստանա, դրկի տուն:

Էսպես էլ մեծը վեր է կենում գնում, մի հարուստի մոտ ծառա մտնում:

Ժամանակ նշանակում են մինչև մին էլ կկվի ձեն անելը: Էս հարուստը մի չլաված պայման է դնում ծառային: Ասում է. «Մինչև էն ժամանակը թե դու բարկանաս, դու հազար մանեթի տուգանք տաս ինձ, թե ես բարկանամ, ես տամ»:

— Ես որ հազար մանեթ չունեմ, ո՞րտեղից տամ,— ասում է ծառան:

— Բան չկա, փոխարենը ինձ տասը տարի ձրի կծառայես:

Տղեն մին վախենում է էս տարօրինակ պայմանից, մին էլ մտածում է, թե ինչ պետք է պատահի: Ինչ ուզում են՝ անեն, ես եմ ու չեմ բարկանալ, պրծանք գնաց: Իսկ թե իրենք կբարկանան, թող իրենք էլ տուժեն իրենց դրած պայմանով:

Ասում է՝ լավ. համաձայնում է:

Պայմանը կապում են, ու մտնում է ծառայության:

Մյուս օրը վաղ տերը վեր է կացնում ծառային, դրկում է արտը հնձելու:

— Գնա՛, — ասում է,— քանի լուս է, հնձի, որ մութն ընկնի, կգաս:

Ծառան գնում է, ամբողջ օրը հնձում, իրիկունը հոգնած գալիս է տուն: Տերը հարցնում է. — Էդ ո՞ւր եկար:

— Դե, արևը մեր մտավ, ես էլ եկա:

— Չե՛, էդպես չի: Ես քեզ ասել եմ՝ քանի լուս է, պետք է հնձես: Արևը մեր մտավ, բայց տե՛ս, նրա ախպեր լուսնյակը դուրս եկավ: Մա ի՛նչ պակաս է լուս տալի... .

— Էդ ո՞նց կլինի...— զարմանում է ծառան:

— Հը՞, դու արդեն բարկանո՞ւմ ես,— հարցնում է տերը:

— Չե՛, չեմ բարկանում... Ես միայն ասում էի՝ հոգնած եմ... Մի քիչ հանգստանամ...— կզկզում է վախեցած ծառան ու գնում է նորից հնձելու:

Հնձում է, հնձում, մինչև լուսնյակը մեր է մտնում: Բայց լուսնյակը մեր է մտնում թե չէ՝ դարձյալ արեգակն է դուրս գալի: Ծառան ուժասպառ արտում վեր է ընկնում:

— Վա՛յ, քու արտն էլ հարամ ըլի, քու հացն էլ, քու տված ռոճիկն էլ...— սկսում է հայիոյել հուսահատված:

— Հը՞, դու բարկանո՞ւմ ես,— կանգնում է գլխին հարուստը:— Երբոր բարկանում ես, մեր պայմանը պայման է: Էլ չասես, թե քեզ հետ առանց իրավունքի վարվեցին:

Ու պայմանի ուժով ստիպում է՝ ծառան կամ հազար մանեթ տուգանք տա կամ տասը տարի ձրի ծառայի:

Ծառան մնում է կրակի մեջ: Հազար մանեթ չունեք, թե տար, հոգին ազատ անեք, տասը տարի էլ էս տեսակ մարդու ծառայելը անկարելի բան էր: Միտք է անում, միտք, վերջը հազար մանեթի պարտամուրհակ է տալի հարուստին, դառն ու դատարկ վերադառնում տուն:

— Հը՛, ի՞նչ արիր,— հարցնում է փոքր ախպերը: Ու մեծ ախպերը նստում է, գլուխն եկածը պատմում, ինչպես որ պատահել էր:

— Բան չկա,— ասում է փոքրը,— դարդ մի անի, դու տանը կց, հիմի էլ ես գնամ: Վեր է կենում, հիմի էլ փոքր ախպերն է գնում, ծառա մտնում է՛լ նույն հարուստի մոտ:

Հարուստը դարձյալ ժամանակը որոշում է մինչև գարնան կկվի ձեն ածելը ու պայման է դնում, որ եթե ծառան Բարկանա, հազար մանեթ տուգանք տա կամ տասը տարի ձրի ծառայի, թե ինքը Բարկանա, հազար մանեթ տա, ու էն օրից էլ ծառան ազատ է:

— Չէ՛, եղ քիչ է,— հակառակում է տղեն:— Թե դու Բարկանաս, դու ինձ երկու հազար մանեթ տաս, թե ես Բարկանամ, ես քեզ երկու հազար մանեթ տամ կամ քսան տարի ձրի ծառայեմ:

— Լա՛վ,— ուրախանում է հարուստը: Պայմանը կապում են, ու այժմ էլ փոքր ախպերն է մտնում ծառայության:

Առավոտը լուսանում է, էս ծառան վեր չի կենում տեղիցը: Տերը դուրս է գնում, տուն է գալի, էս ծառան դեռ քնած է:

— Ա՛յ տղա, դե վեր կաց, է՛, օրը ճաշ դառավ:

— Հը՞, Բարկանո՞ւմ ես դու...— գլուխը վեր է քաշում ծառան:

— Չէ՛, չեմ Բարկանում,— վախեցած պատասխանում է տերը,— միայն ասում եմ՝ պետք է արտը գնանք հնձելու:

— Հա՛, որ եղ ես ասում, ոչինչ, կգնանք, ինչ ես վռագում:

Վերջապես ծառան վեր է կենում, սկսում է տրեխները հագնել: Տերը դուրս է գնում, ներս է գալի, սա դեռ տրեխները հագնում է:

— Ա՛յ տղա, դե շուտ արա, հագի, է՛...

— Հը՛, հո չե՞ս Բարկանում:

— Չէ՛, ո՞վ է Բարկանում, ես միայն ուզում էի ասել՝ ուշանում ենք... . . .

— Հա՛, եղ ուրիշ Բան, է. թե չէ՝ պայմանը պայման է:

Մինչև ծառան տրեխները հագնում է, մինչև արտն են գնում, ճաշ է դառնում:

— Էլ ինչ հնձելու ժամանակն է,— ասում է ծառան,— տեսնում ես՝ ամենքն էլ ճաշում են, մենք էլ մեր ճաշն ուտենք՝ հետո:

Նստում են, ճաշն ուտում: Ճաշից հետո էլ ասում է. «Մշակ մարդիկ ենք, պետք է մի քիչ քնենք, հանգստանա՞նք, թե չէ»: Գլուխը կոխում է խոտերի մեջն ու քնում մինչև իրիկուն:

— Տո՛, վեր կաց, է՛, մթնեց, է՛, ուրիշները հնձեցին, մեր արտը մնաց... Վա՛յ, քու դեսը դրկողի վիզը կոտրի, վա՛յ, քու կերածն էլ հարամ ըլի, քու արածն էլ... Էս ինչ կրակի մեջ ընկա...— սկսում է գոռոռոլ հուսահատված տերը:

— Հը՞, չլինի՞ թե Բարկանում ես,— գլուխը վեր է քաշում ծառան:

— Չէ՛, ո՞վ է Բարկանում, ես էն էի ասում, թե՛ մթնել է, տուն գնալու ժամանակն է:

— Հա՛, եղ ուրիշ Բան է, գնանք, թե չէ հո մեր պայմանը գիտես. վա՛յ նրա մեղքը, ով Բարկացավ:

Գալիս են տուն: Տեսնում են՝ հյուր է եկել:

Ծառային դրկում է թե՛ գնա ոչխար մորթի:

— Ո՞րը:

— Որը կպատահի:

Ծառան գնում է: Մի քիչ հետո լուր են բերում հարուստին, թե՛ հասի, որ քու ծառան ամբողջ հոտդ կոտորեց: Էս հարուստը վազում է, տեսնում է՝ ճիշտ որ, ինչ ոչխար ունի, բոլորը ծառան մորթել է:

Գլխին տալիս է, գոռում.

— Էս ի՞նչ էս արել, ա՛յ անաստված, քու տունը քանդվի, ինչ իմ տունը քանդեցիր...

— Դու ասիր. «Ո՞ր ոչխարը պատահի՛, մորթի», էս էլ եկա, բոլորը պատահեցին, բոլորը մորթոտեցի, ուրիշ ավել-պակաս ի՞նչ եմ արել,— հանգիստ պատասխանում է ծառան,— բայց կարծեմ դու բարկանում ես...

— Չե՛, բարկանում չեմ, միայն ավսոսս գալիս է, որ էսքան ապրանքս փչացավ...

— Լա՛վ, որ բարկանում չես, է՛լ կծառայեմ:

Հարուստը մտածում է՝ ինչ անի, ոնց անի, որ էս ծառայիցն ազատվի: Պայման է կապել մինչև մին էլ զարնան կկվի ձենը ածելը, այնինչ դեռ նոր են մտել ձմեռը, դեռ ո՞րտեղ են գարունն ու կկուն...

Միտք է անում, միտք, մի հնար է մտածում: Կնոջը տանում է, անտառում մի ծառի վեր հանում ու պատվիրում, որ «կուկու» կանչի: Ինքը գալիս է, ծառային տանում, թե՛ արի գնանք անտառը որսի: Հենց անտառն են մտնում թե չէ, կինը ծառի վրայից կանչում է. «Կուկո՛ւ, կուկո՛ւ»...

— Ըհը՛, աչքդ լուս,— ասում է ծառային տերը,— կկուն կանչեց, ժամանակդ լրացավ...

Տղեն գլխի է ընկնում տիրոջ խորամանկությունը:

— Չե՛, — ասում է,— ո՞վ է լսել, որ տարու էս եղանակին, ձմեռվա կիսին, կկուն ձեն ածի, որ սա ձեն է ածում: Ես պետք է էս կկվին սպանեմ, սա ինչ կկու է...

Ասում է ու հրացանը քաշում դեպի ծառը: Տերը գոռալով ընկնում է առաջը.

— Վա՛յ, չզարկես, աստծու սիրուն... սն լինի քու պատահելու օրը, էս ինչ փորձանք էր, որ էս ընկա մեջը...

— Հը՞, չլինի՞ թե բարկանում ես...

— Հա՛, ախպեր, հերիք էր. արի՛ ինչ տուգանք տալու եմ, տամ, քեզանից ազատվեմ: Իմ գրած պայմանն է, էս էլ պետք է տուժեմ: Հիմի նոր եմ հասկանում էն հին խոսքը, թե՛ «Մարդ ինչ անի, իրեն կանի»:

Էսպես հարուստը խելոքանում է, իսկ փոքր ախպերը մեծ ախպոր տված պարտքի թուղթը պատռում է, հազար մանեթ տուգանքն էլ առնում ու վերադառնում տուն: